

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשבת קודש פרשת בלק תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רל"ו

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

ישראל בבתי כנסיות ומדרשות, ונאמרה הדברים בעת שפיו ולבו שוין, ועל כן לא חזרו לקללה. ויהפוך ה' אלקיך לך א'ת ה'קללה ל'ברכה, ראשי תיבות אה"ל, לרמז על הברכה של מה טובו אהלי"ך יעקב וגו' כאהלי"ם נטע ה'.

*

ומתחלה נבאר מה שאמר ה' לבלעם, לא תאור את העם כי ברוך הוא (כב"ב). ויש להבין הלא כל קללה מקללין רק מי שהוא ברוך, כי המקולל אין צריכין לקללו, ורק לעשיר מקללין שיהיה עני, ומהו הנתינת טעם לא תאור את העם כי ברוך הוא. ונראה דמזה הכריח רש"י דהם שני דברים נפרדים, על הקללה אמר לו לא תאור, ושוב אמר אם כן אברכם, ועל זה אמר לו אינם צריכים לברכתך, כי ברוך הוא.

ולאח"כ אמר בלעם, לא איש א-ל ויכוב ובן אדם ויתנחם, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה, הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה (כג"ט). וברש"י וברך ולא אשיבנה, הוא ברך אותם, ואני לא אשיב את ברכתו ע"כ. ומשמע שבידו היה להשיב הברכה אלא שאינו משיב. ויפלא איך עלה בדעתו כי בכחו להשיב ברכת ה', שאמר ולא אשיבנה. גם מה שאמר בשבחו של מקום שלא איש א-ל ויכוב, זה שבח גרוע ומועטת לומר על א-ל שאינו שקרן.

ידועים דברי השל"ה הק' שפרשה זו מיוחדת היא בזה, שבכל פרשה שבתורה ממתן תורה ואילך, יש בהם קצת מצות מתרי"ג מצות התורה, לא כן פרשה זו אין כתובה בה שום מצוה ע"כ. ונראה בטעמו שבא להורות לנו, כי לספר במעלתן של ישראל, ולברך אותם, חביבה לפניו יתברך שמו כמו קיום מצוה בתורה, דאורייתא וישראל חד הוא.

ואמרו חז"ל (סנהדרין קה:) מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, מה טובו אהליך יעקב (כד"ה) [הוא היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות, ולא נתן רשות ואמר מה טובו אהליך]. לא תשרה שכינה עליהם, ומשכנותיך ישראל וכו'. וכולן חזרו לקללה [כל הברכות של בלעם חזרו לקללה כמו שהיה כוונתו מתחילה], חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות [שלא יפסקו מישראל לעולם], שנאמר (דברים כג:) ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך, קללה ולא קללות [אחת מן הקללות הפך לברכה, שלא חזרה לעולם, ולא כל הקללות לברכות, שחזרו] ע"כ. ונראה דהטעם שכולן חזרו לקללה, כי בשעת אמירת הברכות לא היתה כוונתו מתאמת עם אמירתו ודיבורו היה אחד בפה ואחד בלב, והמחשבה פגמה את ברכתו, אבל המציאות של מה טובו אהליך יעקב, גם גוי כבלעם יודע ומכיר תוך תוכו בלבו כמה יופי מונח בקיבוץ

בלעם, 'לא איש א-ל ויכזב', אצל א-ל אמת לא יוכל לעמוד איש ויכזב, ולנגד עיניו לא יתכן להיות 'בן אדם ויתנחם'. וכיון ש'ברך לקחתי', שברכתי אותם מכבר, אחותנו את היי לאלפי רבבה, ולכן 'וברך ולא אשיבנה', אי אפשר לי להשיב את ברכתני שאני בעצמי ברכתני אותם.

*

ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו (כב-כא). ברש"י אמר הקב"ה, רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר (בראשית כב-ג) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו (תנחומא ח) ע"כ. ויש להבין הדמיון שביניהם, שאמר לו כבר קדמך אברהם אביהם. ונראה דהנה אנו אומרים (בתפלת העקידה) כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו, ויגולו רחמיך על מדותיך. והיינו שבמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ט). ומדת הרחמנות היותר גדולה באדם, הוא על בנו, ומכל שכן על בן יחידו שנחנן למאה שנה, ונתגדל לצדיק כמו יצחק אבינו. ואף על פי כן כובש אברהם את גודל רחמנותו ומתהפך להיות אכזרי לשוחטו, עבור שכן צוה לו ה', והוא מוכן לבטל הכל עבור ציווי המלך. בזה מעורר למעלה שימדדו לו כמדתו, הוא מסר כל רחמנותו לכבוד ה', שגם ה' יעורר כל רחמנותו להחזירו לאברהם, שגם בשעת כעסו יעורר עליו מדת הרחמים.

אמנם אברהם לא מסר במעשה העקידה רק את נפש יצחק, אלא כל הכלל ישראל, שהרי בירכו ה' ואמר לו, הבט נא השמימה וספור הכוכבים, אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך (בראשית טו-ה). והבטחה זו נאמר לו על יצחק, כמו שאמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע (שם כא-ג). וכאשר כבש אברהם רחמיו לשחוט את יצחק, היה מוכן בזה לעקור את הכלל ישראל כולו, כדי לעשות רצון קונו. ולכן מדה כנגד מדה שלא יחול על זרעו עקירת האומה. וגם בשעת כעסו יגולו רחמיו על מדותיו ויתנהג עמהם בחסד, ועל כן לא יוכל לחול קללת בלעם שאומר עליהם כלם. וזהו שאמר לו ה', כבר קדמך אברהם אביהם במעשה העקידה, שהפקיר אז כל זרעו לכבודו יתברך שמו, על כן במדה שמודד מודדין לו, ואי אפשר לך לעקור אומה ההוא.

ונראה דהנה בלק אמר לבלעם, אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ, כי ידעתי את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר (כב-ו). וכתוב בחתם סופר (קטו). דיש לדקדק למה לא אמר אשר תברך יבורך בלשון עתיד כמו שאמר ואשר תאור יואר. גם קשה מאי טעמא לא ביקש רק ואגרשנו, ולא רצה לעקור הכל. כי איתא בזהוהר [עיין בתרגום יונתן (כב-ה), ובמדרש תנחומא (ויצא יג)] בלעם הוא לבן, וכבר ברך ואמר (בראשית כד-ז) אחותנו את היי לאלפי רבבה וירש זרעך את שער שונאיו. והיינו דאמר אינני מבקש אלא ואגרשנו מן הארץ, אבל לא לעקור (רש"י כב-יא), כי ידעתי את אשר תברך מבורך, וכבר ברכת אותם וירש זרעך את שער שונאיו, אך אולי אוכל על כל פנים לגרשם מארצי וירשו שער שונאים אחרים, וסיים שוב מצאתי זה בהפלא"ה ע"כ.

והנה בלעם היה יודע לכיון אותה שעה שהקב"ה כועס בה, ואז רצה לקללם (ברכות ז). ובתוספות שם ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. ויש לומר כלם ע"כ. ואם כן זהו חזרה ממה שבירך הוא עצמו אותם, אחותינו את היי לאלפי רבבה, וכעת אומר כלם, ולכן הגם שהיה בדיבורו של בלעם כח לקלל, אבל לא כאשר כרוך בזה שקר, חזרה ממה שהוא בעצמו בירכס אתמול, כי דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו.

והנה מצינו בגמרא (חגיגה יד:) בארבעה שנכנסו בפרדס, ואמר להם רבי עקיבא כשאתם מגיעין אצל אבני שיש [מבהיק כמים צלולין], אל תאמרו מים מים [יש כאן איך נלך] משום שנאמר (תהלים קא-ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ע"כ. הרי לנו כי גם דיבור שקר שאומר אדם לעצמו, ואינו משקר לאחרים, וגם כוונתו אמת, עם כל זה לא יכון לנגד עיני ה', אשר ה' אלקיכם אמת, וחותרו אמת (יומא טט:).

וזהו שאמר לו ה' 'לא תאור את העם כי ברוך הוא', אתה בעצמך כבר בירכס אחותנו את היי לאלפי רבבה, ויאת אשר תברך מבורך, ואי אפשר לך להחזיר מזה, שאתה עושה דברייך הראשונים שקר ופלסתר. ועל כן אמר

וזהו הענין שאמרו (אבות ד-ט) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר ע"כ. והיינו כי אין התורה מתקיימת אלא במי שפורש עצמו מתענוגי העולם, ומפקיר גופו לתורה. וכך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל וכו', ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה (שם ו-ד). ואמרו (עירובין כב.) שחורות כעורב (שיר ה-יא), במי אתה מוצאן, במי שמשחיר פניו עליהן כעורב ע"כ. ולכן המקיים את התורה מעוני, שמפקיר תענוגיו עבור התורה, מודדין לו כמדתו, ונותנין אותו לפניו בחזרה אחר שנתגדל בתורה, וסופו לקיימה מעושר.

*

ויאמר אליו בלק לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראה משם, אפס קצהו תראה וכולו לא תראה, וקבנו לי משם (כג-ג). ויש להבין למה דקדק לומר לו שרק אפס קצהו תראה ולא כולו. ונראה דהנה הצדיק מגיין בזכותו על סביבתו שלא יארע בו נזק, וכמאמרם (תענית כא:) בסורא הוות דברתא [דבר], בשיבבותיה [בשכונתו] דרב לא הוות דברתא, סברי מיניה משום זכותיה דרב דנפיש וכו'. בדרוקרת הוות דליקתא, ובשיבבותיה דרב הונא לא הוות דלקתא וכו' ע"ש. והנה אמרו (סוכה מה:) אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום שנאמר (ישעיה ל-ח) אשרי כל חוכי לו, ל"ו בגימטריא תלתין ושיתא הוו ע"כ. ואם כן במדבר שהיו כל ישראל יחד, איך תחול עליהם קללת בלעם, כאשר יש ביניהם הרבה צדיקים המגינים עליהם, על כן אמר לו, לך נא אתי אל מקום אשר אפס קצהו תראה וכולו לא תראה, ויתכן שבקצה זה לא יהיו צדיקים כאלה שייגינו עליהם, ויחול על כל פנים קללתו עליהם.

אמנם גם ראיית אפס קצהו לא הועיל לו לקללם, וכמו שאמר שוב מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. וביאורו, דבישועות יעקב (או"ח סימן מו) כתב לבאר כתוב זה, כי הנה על הצדיקים יש השראת השכינה. אמנם כל בי עשרה שכינתא שריא (סנהדרין ט.). וענינו הוא, שגם אנשים שאינם צדיקים, עם כל זה יש לכל אחד על כל פנים איזה מדה טובה, ובהצטרפות מדות טובות של עשרה

ישוב אמר כנחלים נטיו וגו', כאהלים נטע ה' (כד-ו). ובגמרא (ברכות טז.) למה נסמכה אהלים לנחלים, לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים [בתי מדרשות] מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות ע"כ. הרי לנו גודל מעלת לומדי התורה בבית המדרש, שהיא כמקוה טהרה המטהר את האדם. לא רק מי שמשחר טל ילדותו יושב באהלה של תורה, אלא גם מי כבר טימא עצמו בהבלי העולם, וכף חובה נמתח עליו, הבית המדרש מטהרו ומעלהו לכף זכות.

והנה טהרת טבילת המקוה כתוב ברמב"ם (ה' מקואות יא-יב) שמכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב הוא, ואף על פי כן רמוז יש בדבר וכו' ע"ש. ונראה עוד, דהנה אמרו חז"ל (ברכות ה.) אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר רגזו ואל תחטאו (תהלים ד-ה), אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה שנאמר אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנאמר ודומו סולה. ויש לדקדק אומרו 'יום' המיתה, הוי ליה למימר יזכור מיתתו, לאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

וביארנו כבר (עיין שמן ראש יהי"כ ח"א תז.) דהכוונה הוא, כי הנה החטאים שהאדם עושה, סיבת הדבר הוא, כי אינו מתבונן שהעולם הזה הוא עולם עובר, אשר חולף והולך, היום כאן ולמחר בקבר, ולא ישא אתו מאומה מכל עמלו, ואין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובים ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד. - ולכן כל מעיינו ותשוקתו הוא להרבות הון, ואינו מתבונן אם זה בהיתר או ח"ו באיסור. וכל מאויו הוא להשתעשע ולהתענג בתענוגי העולם, ונכשלים בראיות אסורות ומעשים לא טובים.

אמנם כאשר מתקרב ימי האדם לעזוב את העולם, והוא שוכב על מטנו ביומו האחרון באפיסת כוחותיו, ומרגיש כבר שנגמר ימי חיותו בעולם הזה, ויצטרך ליתן דין וחשבון על הכל, ועוברין נגד עיניו כל ימי חייו, איך היה התנהגותו בהם, והשנים נוסעים לפניו, וחוזר לחשוב על ימי ילדותו, ושוב ימי נעורו, ימי העמידה. - לבו נשבר בקרבו לשברי שברים במה עברו שנותיו, איך להבל וריק יגע כל ימיו, ובמה הוא הולך הביתה. הלא איש את קדשיו לו יהיו (במדבר ה-ז), רק המצות ומעשים טובים נשארים להאדם לעולם.

וזהו שאמרו, אם נצחו מוטב, ואם לאו, שלא הועיל לו קריאת שמע ותפלה לנצח את היצר הרע, יזכיר לו יום המיתה, יומו האחרון כאשר יעברו לפניו כל ימיו, ויביט עליהם כבר בעינים אחרות, איך בעצמו יבוש ויכלם עוד בחייו ממעשיו, איך חי חיי בהמה, ואיך עבר עליו חייו בהבל וריק ע"כ.

והנה תחת המים אי אפשר לאדם לחיות רק רגעים אחדים, בלי נשימת אויר, וכאשר האדם טובל עצמו במקוה, הוא עומד תחת המים במצב של סמוך למיתתו, אלא שעדיין בידו לעזוב המצב ההוא ולעלות. ואם כן

הטבילה מזכיר את האדם רגעיו האחרונים, וזהו הטהרה, שתהא השקפת האדם מעתה על כל מעשיו כפי שהוא עצמו היה מביט עליהם סמוך למיתתו.

ועל דרך זה אמרו (ברכות ס:) זאת התורה אדם כי ימות באהל (במדבר יט-ד), אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה ע"כ. והיינו כי לכל אדם יש ביטולים שונים הכרחיים שמבטל עליהם מלימודו. אך יצרו של אדם מפתהו על כל דבר שזהו הכרח. אבל ההבחנה האמיתית לזה היא, שיצייר עצמו איך תהיה השקפתו על זה ביומו האחרון, אם היה כדאי לבטל עבור זה מתורתו ועבודת קונו. וזהו אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, היינו שמצייר עצמו כאילו עומד עתה קודם מיתתו, מה היה אומר אז על דבר זה.

*

ואמר מה טובו 'אהליך' יעקב, דהנה רש"י פירש כאהלים נטע ה', לשון בשמים, מור ואהלות (שיר ד-ד). והכוונה כי הכתוב אומר הולך את חכמים יחכם (משלי יג-ב), ואיתא (פרקי דרבי אליעזר כה) דומה לאדם שנכנס לבית המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח טוב לקח והוציא עמו ע"כ. הבית המדרש היא חנות של בשמים, וכל רגע שהוא יושב בתוכה, גם כאשר אינו לומד, הוא מקבל ריח טוב. וכאשר יוצא ממנו בסוף היום נתקדש ונטהר גופו מאויר התורה שהיה שרוי בה. והרי רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו (אבות ב-ח), עבור שאמו הטילה עריסתו בבית המדרש שיכנסו לאזניו קול תורה. וזהו מה טובו 'אהליך' יעקב, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם בית מרקחים ממור ואהלות, שכל הנכנס בתוכו מתבשם בריח טוב, והם מעלין את האדם מטומאה לטהרה, ומכף חובה לכף זכות, וגם אם לא יזכה להגיע שם לכתרה של תורה, ריח טוב של קדושה לוקח עמו.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מנה"ר ר' דוד לייב ברוין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מנה"ר ר' שמשון גרינבוים הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מנה"ר ר' זאב שווארץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מנה"ר ר' יעקב פרץ היללמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בנו למול טוב	הרה"ג ר' מנחם פרינקל שליט"א מנ"ש ביישבתנו הק' לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות
---	---	---	---	---